

Sokol včeraj

Moj oče Franc Krenčič, zaveden Slovenec in sokolsko usmerjen, me je že v letih 1927/28 vključil v telovadno društvo v Zagorju ob Savi in to v najmlajšo telovadno skupino imenovano Deca.

V vrstah Dece sem telovadil do prehoda v vrsto, imenovano Naraščaj, kjer sem telovadil do leta 1937.

Od tega leta sem deloval v Ljubljani. V Ljubljani me je zagorsko sokolsko društvo povežalo s sokolskim društvom III. Ljubljana-Bežigrad. Tu sem nadaljeval s telovadbo v vrsti naraščajnikov.

Lahkoatletski del: teke na 100 m, 200 m in 300 m sem treniral pri društvu Ilirija na telovadišču Sokola Narodni dom.

V tem obdobju od leta 1937 do 1941 je v nekdanji kraljevini Jugoslaviji delovala Hitlerjeva peta kolona. Vsa takratna napredna mladina, zlasti v Ljubljani, se je združevala v borbi proti temu nevarnemu pojavu fašizma.

V ljubljanski župi se je v okviru Sokola organizirala antifašistična usmeritev, ki je potegnila za seboj večino sokolske mladine, ki je bila v odnosu do mladine Orlov-Slovenskih fantov v večini, čeprav je bil tudi določen del orlovske mladine narodnostno zaveden.

Pri aktivizaciji proti fašizmu je veliko pomagalo sokolsko glasilo Vestnik.

Klerikalna stranka Slovenije se je povezala v Beogradu z Jugoslovansko radikalno zvezo (JRZ), katere duševni vodja je bil slovenski klerikalni voditelj Anton Korošec.

Nacionalna stranka Slovenije se je v Beogradu povezala s tako imenovano Jugoslovansko nacionalno stranko (JNS). V okviru JNS so delovali srbski sokoli, saj je bil pri ustanavljanju Jugoslovanskega sokolstva pokrovitelj mentor kralj Aleksander Karadžordžević.

V samem Sokolu v Sloveniji je bilo veliko nesoglasij, katere je znal dobro izrabiti A. Korošec, ki je imel na dvoru Karadžordževićev, zlasti pri kraljici Mariji, velik vpliv (o njuni zvezi se je marsikaj govorilo).

Kot sem že omenil, med sokoli v Sloveniji ni bilo soglasij, in to med župami Celje, Kranj in Ljubljana. To so izrazito znali izkoristiti posamezniki, ki so bili tesno povezani z beograjsko čaršijo.

Napredno članstvo Sokola je tudi v teh župah sledilo zdravemu in naprednemu vodstvu, kajti članstvo je bilo sito političnih vplivov in spletk, ki so vladale v slovenskem Sokolu. Člani so z veliko zagnanostjo zgrabili za možnost, da se lahko izvlečejo iz skorumpiranega starega vodstva, na osnovi dosledne prakse in jasnih moralnih načel. Politično ozračje je bilo še bolj napeto, ko je Hitler marca 1938 Avstrijo priključil Nemčiji. V Ljubljani so pričele demonstracije proti hitlerjevski Nemčiji. Vsi napredni Slovenci - Ljubljančani so odšli na ulice. Vodilno vlogo je odigrala komunistična partija in za sabo potegnila vso napredno mladino, predvsem iz vrst Sokola in tudi Orlov-Slovenskih fantov. Oklevajoči so seveda ostali na svojih domovih. Policija in orožništvo sta ukrepala, beograjska čaršija je želela te upore zatreti, kajti njihovo paktiranje s Hitlerjevo Nemčijo je bilo očitno. Toda to jim ni uspelo, ker v ljubljanski

policiji in orožništvu ni bilo homogenosti. Zavedni policaji in orožniki so zajete demonstrante na ulicah hitro spuščali s policije, ali pa so jim že na mestu samem omogočili pobeg. Kajti borba zavednih Slovencev proti Hitlerjevim petokolonašem je bila ostra. Peta kolona je izzivala nacionalno zavedne Slovence z nošenjem belih nogavic. Protiukrep slovenske mladine pa je bila akcija brizganja s črnim nosilcev teh nogavic.

S tem sem nakazal kratek prikaz političnega dihanja Ljubljane v letih pred drugo svetovno vojno glede na politične razmere tistega časa v Ljubljani, ker se je že v vse kroge tedanje mladine vrinjala aktivnost pete kolone fašistične Nemčije. Ker že omejenam razkole v vodstvu Sokola, je bilo enako tudi v vodstvu Orla, ker so nekateri vodilni že vidno paktirali s fašistično Nemčijo in Italijo. Zavedna slovenska mladina je videla na eni in drugi strani to vodstveno razsulo in se je začela vključevati v organizacijo, za katero je stala komunistična partija, ki je edina imela tedaj jasen in konkreten načrt - kaj storiti v primeru vojne. To je bila posebno široko organizirana organizacija, imenovana VZAJEMNOST. Ta organizacija je zelo aktivno delovala med mladino po šolah.

V skupino Vzajemnosti so bili v večini vključeni, zlasti na začetku, samo mladinci, naraščajniki Sokola. Vzrok je bil v razkolu v vrhu slovenskega Sokola (ljubljske župe), ki je bil v večini usmerjen proti zvezni upravi Sokola v Beogradu. Kajti prišlo je že tako daleč, da je zvezna uprava Sokola v Beogradu ravnanje načelstva in uprave ljubljanske župe ocenila kot protidržavno in protisokolsko in, kakor mi je znano, je razrešila načelstvo in upravo ljubljanske župe. Glede na to in na mláčnost sokolskih starešin smo takrat videli izhod pred bližajočo nevarnostjo Nemčije le v organizaciji z revolucionarnim vodstvom, kar pa je bila takrat komunistična partija.

Sam sem deloval v centru Vzajemnosti, ki je tedaj imela sedež v Šiški. Imenovan sem bil za vodjo skupine v razredu trgovske šole, kjer sem poleg dela, gimnastike in lahke atletike prevzel še eno odgovornost. Zaposlenost v trgovini je bila vseh šest dni celodnevna od 6. do 20. ure in včasih tudi dlje. Najmanj dvakrat na teden sem imel telovadbo. Če sem želel v gimnastiki še napredovati, sem moral iskati prosto telovadnico po članski uri, ki pa je bila vedno šele po 21. uri. Redna telovadba dvakrat na teden se je pričela ob 20. uri, tako da me je tedaj vodja predčasno spustil z dela, poleg tega pa še treningi pri Iliriji. Iz tega je razvidno, da je čas za družbeno delo ostal samo pozno zvečer in ob nedeljah. Ker pa je bila zavest velika, je bilo tudi to mogoče.

Program Vzajemnosti je vseboval:

- pridobivanje preverjenega novega članstva,
- priprave za borbo proti peti koloni - ugotavljanje članstva pete kolone in informativni nadzor,
- v primeru vojne vstop v vojsko po soglasju organizacije,
- po okupaciji naj bi se člani grupirali v skupine po tri.

Vzajemnost je skrbela, da je članstvo čutilo svojo organizacijo in se nanjo čimbolj navezalo. Zato je ob nedeljah dopoldan prirejalo nekajurne izlete ali tako imenovana tovariška srečanja. Tudi naziv tovariš, tovarišica so v Vzajemnosti že uvajali. Na teh srečanjih so člani odbora Vzajemnost v Šiški članstvo informirali o novostih, ki jih ni bilo zaznati v časopisju. Vodje skupin smo bili zadolženi, da svoje člane vodimo in držimo skupaj do določenega cilja izleta in nazaj.

Seveda vsi vedno nismo mogli na te (če se izrazimo ilegalno) shode, legalno pa so bili rekreacijski izleti, ki so bili turistično obarvani, saj smo obiskovali izletniško zanimive kraje v okolici Ljubljane. Naloga vodje (ali njegovega namestnika) skupine pa je bila, da je na sestanku skupine informiral o novitetah tiste člane, ki se nedeljskega izleta niso mogli udeležiti.

Sokol III. Bežigrad je bilo manjše sokolsko društvo. Sam dom je bil lesen z dokaj veliko telovadnico in telovadiščem na prostem. Ta prostor je bil na lokaciji, kjer je danes Plava laguna. Del objekta je tudi zasedal današnje veliko štiripasovnico, ki gre v smeri križišča pri veleblagovnici Astra.

Ker že omenjam svojo športno dejavnost, sem aktivno deloval:

- pri Sokolu III. gimnastika (orodna in parтерна),
- v lahkootletskem klubu Ilirija sem gojil lahko atletiko in to s tekom na 100, 200 in 300 metrov. Trener je bil profesor Drago Stepišnik, brat znanega takratnega metalca kladiva.

Ko omenjam delovanje napredne sokolske mladine v zadnjih letih pred kapitulacijo kraljevine Jugoslavije, je pomembno delovanje Vzajemnosti. Kajti v le-tej je delovala v večini sokolska mladina in se kalila ter pripravljala teren za delo, ko naj bi bila Slovenija okupirana. Ko sem že zapisal, sem deloval v okviru centra v Šiški v okupirani Ljubljani do maja 1942, do odhoda v partizane oziroma v slovensko vojsko, v borbo proti okupatorju. Čas okupacije Ljubljane sem preživel ilegalno. Naš sokolski zgled tistega časa so bili: Josip Rus, Miloš Brelih, Zoran Polič in drugi.

Glede delovanja v skupini smo se orientirali po navodilih centra v Šiški in seveda po navodilih plenuma OF, ki je, kakor sem bil obveščen, kljub težavam pogosto zasedal.

Pred odhodom v partizane sem bil dvakrat zaprt (Šempeterska kasarna in policija na Prešernovi ulici) prvič odpuščen, drugič pobegnil.

V partizanih smo se pogosto srečevali sokolski mladinci iz Ljubljane, vsi navdušeni, da s tem pomagamo graditi slovensko vojsko. Žal pa je že konec leta 1942 jugoslovanski glavni štab poslal za vodenje slovenske vojske enoto črnogorskih oficirjev na čelu z Arso Jovanovićem.

To je bil prvi poseg vrhovne komande jugoslovanske vojske na dotedaj popolnoma samostojni slovenski glavni štab, ki je imel do tedaj za seboj že kar veliko bojev z Italijani in Nemci.

Kot sem kasneje izvedel, smo samo Slovenci imeli tako dobro organizirano vojsko. Srbe, Črnogorce in Hrvate je vodil glavni jugoslovanski štab in niso imeli samostojnega glavnega štaba.

Kljub temu pa so poslali Arso Jovanoviča za komandanta slovenskega glavnega štaba.

Prav v tem primeru se je izkazal sokolski duh, ki je to težnjo odklonil, češ da imamo tudi Slovenci vojaške strokovnjake, na primer general Jaka Avšič - s poudarkom: Slovenci bomo sami vodili svojo vojsko.

To stališče sta na sestanku Izvršnega odbora OF zastopala predsednik IO OF Josip Rus in Josip Vidmar.

Oficirji jugoslovanskega štaba so dobili po sklepu IO OF samo svetovalno funkcijo. Arsa Jovanović pa je v začetku leta 1943 odšel iz Slovenije, ker ni mogel uveljavljati svojih pogledov na vojskovanje pri glavnem štabu slovenskih partizanov.

Žal, kljub monolitni vojaški usposobljenosti slovenske vojske leta 1945 le nismo mogli ostati samostojni.

Sokol danes

Veliko spodbudo so nam dali štajerski sokolski bratje s svojo razstavo, ki so jo prikazali v Ljubljani. Sem pobornik vseh takih iniciativ, žal v Ljubljani s tem še nismo uspeli.

Mislím, da je to naloga Sokolske zveze Slovenije, ki smo jo izvolili spomladi leta

1995. Če pa bi bila to že preveč republiška raven, ustanovimo Ljubljansko zvezo Sokola, ali pa naj to prevzame eno izmed društev - mogoče društvo T. G. Masaryk.

Sokol jutri

Ker nismo storili DANES, moramo na vsak način in čim hitreje storiti JUTRI.

Zdi se mi, da bo morala Sokolska zveza Slovenije izdelati organizacijski program. Predvsem mora zgraditi centre na terenu, ki jih je danes na žalost zelo malo. Morali bi začeti tam, kjer smo morali nehati, med tem preživeli II. svetovno vojno in se po vojni morali preimenovali v PARTIZAN. Začeti je treba prepričevati današnje partizanske odbore, da se preimenujejo iz Partizana v Sokola.